

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 272

KUR'AN VE SOSYAL HAYATIMIZ

Prof. Dr. Celal KIRCA

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
AYDAN BASIM ve YAYIM LTD. ŞTİ.
Örnek Sanayi Sitesi Alinteri Bulvarı
364. Sokak No: 4 Ostim/ANKARA
Tel: 0312.354 46 27-28

1. Baskı: Ekim 2018

ISBN: 978-605-9652-97-1

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

**KUR'AN
VE
SOSYAL HAYATIMIZ**

Prof. Dr. Celal KIRCA

Ankara 2018

Prof. Dr. Celâl KIRCA

1945 yılında Espiye/Cibril'de doğdu. İlk tahsilini Cibril İlkokulu'nda yaptı. (1957) İstanbul İmam Hatip Okulunu bitirdi. (1960-1967) Aynı yıl İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne girdi ve 1971 yılında mezun oldu. 1969 yılında fark imtihanlarını vererek Pertevniyal Lisesi'ni bitirdi ve aynı yıl İ. Ü. Edebiyat Fakültesi'ne kaydoldu. Öğrencilik yıllarında Tohum ve Tarla dergilerinde çalıştı. Yüksek İslam Enstitüsünden mezun olduktan sonra Ordu Merkez Ortaokulu Din Bilgisi öğretmenliğine atandı. (1971) Daha sonra Ordu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri öğretmenliğine tayin edildi. (1973) Gököy İmam Hatip Lisesi Müdürlüğü görevinde bulundu. (1976-1977) Açılan imtihanı kazanarak Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü'ne tefsir asistanı olarak atandı. (1977) "İlmî Tefsir Hareketi" adlı tezini hazırladı ve anılan enstitüye öğretim üyesi olarak tayin edildi. (1981) "Kur'an-ı Kerim ve Modern ilimler" adıyla basılan bu tezle doktor unvanını aldı. (1984) Sırasıyla 1985'de yardımcı doçent, 1988'de doçent ve 1994'de profesör oldu. Araştırmalarda bulunmak üzere İngiltere'ye gitti. (1995) İki dönem dekan yardımcılığı (1994-2000), Üniversite Genel Sekreter Vekilliği (1999-2000) ve iki dönem de dekanlık görevinde bulundu. (2000-2006) Erciyes Üniversitesi Vakfı Yönetim Kurulu Üyeliği ve Başkan Yardımcılığı, İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı Kurucu Üyeliği ve Başkanlığı, "Bilimnâme Dergisi"ni yayım hayatına kazandırma gibi bir çok alanda sosyal faaliyetler içinde yer aldı.

Çalışmaları:

1. *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, Marifet Yay., İstanbul, 1981. (2. Baskı, 1993)
2. *Kur'an-ı Kerim ve Fen Bilimleri*, Marifet Yay., İstanbul, 1984. (2. Baskı 1989, 3. Baskı, 1994, 4. Baskı, 1997, 5. Baskı, 2005).
3. *Kur'an-ı Kerim Ansiklopedisi*, Tercüman Gazetesi, İstanbul, 1988. (Müşterek)
4. *Sahabiler Ansiklopedisi*, Tercüman Gazetesi, İstanbul, 1989. (Müşterek)
5. *Evlialar Ansiklopedisi*, Tercüman Gazetesi, İstanbul, 1990. (Müşterek)
6. *İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'an'a Yönelişler*, Tuğra Yay., İstanbul 1993. (2. Baskı, Marifet Yay., 2009.)
7. *Tefsir Usulü Ders Notları*, Kayseri 1993.
8. *Kur'an ve İnsan*, Marifet Yay., İstanbul, 1995.
9. *Kur'an ve Bilim*, Marifet Yay., İstanbul, 1996.
10. *İslâmî Kavramlar*, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yay., Ankara, 1999. (Müşterek)
11. *Hayatın İçinde Hayatla Birlikte Kur'an'ı Anlama*, Marifet Yay., İstanbul, 2010.
12. *İlmî, Fikrî ve Dini Konuşmalar*, Kayseri, 2010.
13. *Cibril-Espiye Anılara Yolculuk*, Kimlik Yay., Kayseri, 2017.
14. *Bir Nesle Mensubiyetin Hikayesi Anılar ve Düşünceler*, Kimlik Yay., Kayseri, 2017.

Ayrıca yayınlanmış birçok makale ve tebliğ ve ansiklopedi maddeleri bulunmaktadır.

İthaf

*“İlim yolculuğumda ufuk açıcı fikirleriyle
düşünce dünyamı aydınlatan değerli hocalarım,
Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu’na ve
merhum Prof. Dr. Bekir Topaloğlu’nun aziz hatırasına”*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ-----9

I. BÖLÜM

KUR'AN'DAN SOSYAL HAYATIMIZA YANSIMALAR

I. BİRLİKTE YAŞAMANIN TEMEL DİNAMİKLERİ-----	15
1. Kendini Tanımak-----	21
2. İnsanı Anlamak-----	23
3. İnsanı Sevmek-----	25
4. İnsana Saygı-----	27
5. Hoşgörü/Müsamaha/Tolerans-----	29
6. Kötülüğe Karşı İyilik yapmak-----	32
7. Birlikte Yaşamanın Hukuki Temelleri-----	36
II. AİLENİN SOSYO-PSİKOLOJİK TEMELLERİ-----	41
1. Aileyi Kurucu ve Devam Ettirici Temel Etkenler-----	43
a. Cinsel İhtiyaç ve Nesli Devam Ettirme Arzusu-----	43
b. Sevgi-----	46
2. Aileyi Devam Ettirici ve Destekleyici Temel Etkenler-----	50
a. Saygı /Şefkat-----	51
b. Sadakat-----	53
c. Sabır-----	55
d. Sorumluluk Bilinci-----	56
III. KUR'AN'IN SOSYAL DAYANIŞMAYA YANSITILMASI-----	61
1. Bir Sosyal Dayanışma Kurumu Olarak Vakıflar-----	63
2. Vakıf Sosyolojisi-----	67
IV. KUR'AN'IN EDEBİYATA YANSITILMASI (Mehmet Akif Örneği)-----	71

II. BÖLÜM

DİNİ HAYATIMIZ VE SORUNLARI

I. DİNİ HAYATIMIZLA İLGİLİ GENEL SORUNLAR-----	89
1. Dindarlık Algısı Sorunu-----	91
2. Bilgi Hiyerarşisine Özen Göstermeme -----	96
3. Dine İdeolojik Bakış Açısıyla Yaklaşma -----	97
4. Geleneği Gelenekçiliğe Dönüştürme -----	102
5. İnanılan ve Yaşanılan Gerçeklik Çatışması -----	104
II. SOSYAL İLİŞKİLERİMİZDE DAVRANIŞ SORUNLARI -----	107
1. İnsan Doğmak mı İnsan Olmak mı?-----	114
2. Müslüman İçin Kimlik mi, Kişilik mi? -----	116
III. DİNİ HAYATIMIZ NASIL OLMALI? -----	121
IV. DİN'DE DEĞİŞİM OLUR MU?-----	129

III. BÖLÜM

RÖPORTAJLAR

I. SORUŞTURMA -----	143
II. AİLE, ŞİDDET ve İSLAM -----	155
III. ÇEVRE AHLAKI -----	165

ÖN SÖZ

İnsan, toplum içinde yaşayan sosyal bir varlıktır. Toplumun bir ferdi olarak her insanın, diğer insanlarla ahlâkî, hukukî, sosyal, ekonomik, kültürel, mesleki, siyasi v.s. gibi pek çok alanda ilişkileri mevcuttur. Bu nedenle her insan, söz konusu bu ilişkilerini ya duygularının; ya da dini, kültürel ve sosyal değerlerin veya her ikisinin etkisinde kalarak yaşar. Bu farklı etkenler sebebiyledir ki, insanlar arasındaki ilişkilerde, istikrarlı bir durumdan söz edilemez, duruma ve şartlara bağlı olumlu, ya da olumsuz değişimlerin yaşandığı görülür.

İnsanlar, genellikle çıkarlarına dokunulmadığı sürece, ilişkilerinde bir sorunun çıkmasını istemez; çıkarına dokunulduğunda ise, tepki vermekten de geri kalmazlar. Bu da karşılıklı ilişkilerde bir sorunun başladığı anlamına gelir. Bu nedenle insanlar arası ilişkilerde her hangi bir sorunun çık-maması için, çıkar çatışmalarının olmaması veya asgari düzeyde olması gerekir. Ancak çıkar çatışmalarının olmaması, insan fitratına aykırı bir durumdur. Zira insanın fitri yapısında olumlu duygular gibi olumsuz duygular da mevcuttur.

İnsan, fitratı itibariyle düalist/ikili bir yapıya sahiptir. Bir başka ifade ile insanın fitri yasında hem sevgi, şefkat, merhamet gibi olumlu, hem de kin, nefret, haset gibi olumsuz duygular mevcuttur. Bu fitri yapıyı Psikoloji, içgüdü, duygular, yeti ve kabiliyet gibi kavramlarla ifade etmekte; insanı motive eden ve eylemlere sevk eden etkenler olarak tanımlamaktadır. Böyle bir fitri yapıya sahip olan insan; - olumlu ya da olumsuz duygularından hangisi daha etkin ve baskın olursa- onun etkisi altında kalmakta ve o istikamette davranışlarda bulunmaktadır. Fitri yapısından kaynaklanan bu psikolojik etkenleri insan; şayet akli, iradesi ve vicdanı ile kontrol etmez, ya da edemez ise, arzu edilmeyen olumsuz

davranışlarda bulunur. Bu nedenle trafikte kaza yapmamak için trafik kuralları nasıl gerekli ise, insanın da duygularını kontrol etmesi için, bazı kurallara ve ilkelere ihtiyacı vardır. Zira kontrolsüz duygu yıkıcı olmakta, hem bireye, hem de topluma zarar verebilmektedir. Eğitim ve öğretim bu nedenle önemli ve gereklidir.

Duygularımızı, kontrol etme görevi akıl, irade ve vicdana aittir. Ne var ki akıl, bilgi olmadıkça fonksiyonel olamamakta, işlevsel olabilmesi için mutlaka bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Ancak bu bilginin, doğru ve sağlam bilgi olması; doğru davranışlar için gerekli, hatta zorunludur. Bu nedenle insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen ve belli kurallara bağlayan ana etken ise, dini ve kültürel değerlerdir. Zira insanlar, içinde yaşadıkları toplumun kültürel ve dini değerlerinin etkisi altındadırlar. Kimi az, kimi çok, ama herkes tıpkı kışın soğuktan, yazın sıcaktan etkilendiği gibi, bu kültürel ve dini değerlerden etkilenir ve etkileniş oranlarına ve yoğunluğuna göre de tutum ve davranışlarını belirler.

Bu nedendir ki, bir inanç objesi ve norm koyucu olarak Kur'an; bir bilgi objesi ve form koyucu olarak Sünnet ve toplum tarafından üretilen kültürel değerler, örf ve adetler, Müslümanların sosyal hayatlarını etkileyen faktörler arasında en önde gelenleridir. Bu ana faktörler, Müslümanlara ailesi başta olmak üzere komşularına, iş arkadaşlarına ve ilişkide bulunduğu bütün sosyal çevresine karşı tutum ve davranışlarında uygulamaları gereken kural ve ilkeleri sunarlar ve onlardan bu kural ve ilkelere uygun davranışlarda bulunmalarını ister.

Nitekim Kur'an, insanların geçici bir süre için yaşadığı bu dünya hayatının, sadece oyun ve eğlenceden ibaret olmadığını, aynı zamanda en güzel işlerin yapıldığı bir imtihan yeri; kendisinden nasip alınacak, fakat ahiret için de hazırlık yapılacak bir zaman dilimi olduğunu beyan eder. Bunu elde edebilmesi için de Müslümanlardan, hayatını sıradan, rast gele "Keyfe mâ yeşâ/dilediği gibi" yaşamamasını, önerdiği

değer ölçütlerine, ilke ve kurallara göre, Hz. Peygamber'in hayatını örnek alarak yaşamasını ister.

Böyle bir hayatın yaşanabilmesi için de Müslümanların, Kur'an'la olan ilişkisini şekil boyutundan kurtarıp, Hz. Peygamberle başlayan ve sahabe ile devam eden dönemlerde olduğu gibi, Kur'an'ı sürekli okuyarak bilgi elde etmesi ve elde ettiği bilgileri sosyal hayatına taşıması gerekir. Zira okuyarak ve anlayarak kendisinden istifade edilmeyen Kur'an, içi bal dolu bir kavanozu dışından yalamaya benzer. Kavanozun kapağını açıp içindeki balı tatmadıkça, bal yenmiş olunamayacağı gibi; Kur'an da bizzat Müslüman tarafından okunup anlaşılmadıkça, onun vermek istediği mesaj da hayata yeterince yansıtılmış olmaz. Zira içselleştirilmemiş ve bilinç haline dönüştürülmemiş bilgilerin sosyal hayata yansıtılması, oran itibarıyla çok düşük seviyelerde kalır. Bu nedenle Allah Teala, Hz. Peygamber'e ve dolayısıyla bütün Müslümanlara ilk mesajını "Oku" emriyle bildirmiş ve son kitabının adını da "Kur'an" yani "okuma" olarak isimlendirmiştir. Sözlü kültürün egemen olduğu bir topluma, yazılı kültürle ilgili öğrenme yöntemin özellikle emredilmiş olması, ayrıca üzerinde önemle durulması gereken bir husustur. Zira sözlü kültürde dinleme; yazılı kültürde ise okuma bilgi elde etmenin ana yöntemleridir.

İnandığı kitabın adı "Kur'an/okuma" olsa da, Müslümanlar günümüzde onu anlamak için değil, sevap kazanmak için okuyorlar ya da okutuyorlar; bu nedenle de onun verdiği bilgi, ilke ve kuralları doğrudan Kur'an'dan alıp içselleştirmede için de sosyal hayatlarına yeterince yansıtıyorlar. Çok azı hariç, Müslümanların kahir ekseriyeti, ihtiyaç hissettikleri dini bilgileri ise, daha ziyade tercih ettikleri hocalardan, cami vaazlarından ya da televizyonlarda yapılan dini konuşmalardan öğrenmekle yetiniyorlar. Ne var ki elde edilen bu bilgilerin, Kur'an ve Sünnet bütünlüğünü ve derinliğini yansıtıcı bir nitelik arz etmediği; daha ziyade yüzeysel, parçacı ve alansal bilgileri ihtiva ettiği görülüyor. Bu da Müs-

lumanların, kapsayıcı kuşatıcı Kur'an ve Sünnet bilgisine sahip olamayışına veya sahip oldukları bilgilerin derinlikten ve nitelikten yoksun oluşuna sebep oluyor.

Bundan dolayıdır ki Müslümanlar, dinin amaç değerlerini hedefleme ve onu elde etme çabası yerine; dinin araç değerleri üzerinden görünür olma tavrını benimsiyor ve onu öne çıkartmayı bir dindarlık göstergesi olarak görüyor. Dolayısıyla dini hayat, Kur'an ve Peygamber ahlakını temsil eden muhtevastından yoksun bir formalite haline dönüşüyor. Haliyle İslam, bir kimlik olarak sosyal hayatımızda "görünür" olsa da, muhtevastının kapsayıcılığı, kuşatıcılığı, derinliği ve kişilik yaratıcı niteliği ile bulunmuyor. Bunun içinde her Müslüman'ın, Hz. Peygamber döneminde olduğu gibi Kur'an'a yolculuk, Kur'an'la hayata yolculuk yapması, onu okuyup anlayarak sosyal hayatına yansıtma çabası içinde olması gerekiyor.

Sosyal hayatımızla ilgili bu sorunlara her meslektaşım gibi ben de, Kur'an'ı anlama ve anlatma yolunda ömrünü vakfetmiş bir bilim adamı olarak çözüm arama gayreti içinde oldum. Bu nedenle yazdığım birçok makale ve yaptığım dini konuşmalar oldu. Bu makalelerimde ve konuşmalarımda özellikle sosyal hayatımızla ilgili sorunları tespit etmeye Kur'an'la sosyal hayatımız arasında ilişki kurmaya ve dini sorunlarımıza Kur'an'dan ve Kur'an'ı beyan edici Sünnetten cevap aramaya çalıştım. Yazdığım bu makalelerden bir kısmını yayımlama imkanı bulsam da, maalesef bir kısmını yayımlama imkanı bulamadım. Dolayısıyla yayımladığım ve yayımlama imkanı bulamadığım bu makalelerin, makaleler çöplüğünde kalarak yokluğa mahkum olmasını da arzu etmedim; bu nedenle söz konusu makaleleri kitap haline getirerek, "kitabın" kalıcı niteliğinden ve etkisinden yararlanmak istedim. Neticede bu kitap, böyle bir düşüncenin ve çabanın ürünü olarak ortaya çıkmış oldu.

Celal KIRCA

Kayseri, Erenköy Mah. Haymana Bağları, 2018